TRANSLATION STUDIES. ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

УДК 811.112.2'225

<https://doi.org/10.31548/philolog2021.01.070>

СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ НІМЕЦЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ГАЛУЗІ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

О. В. АРТЬОМЦЕВ, кандидат філологічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: artomtsev.o@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-7518-2505>

Анотація. Стаття присвячена проблемам відтворення німецької економічної термінології галузі міжнародного бізнесу засобами української мови. Обов'язковою умовою здійснення адекватного перекладу є фахова компетентність перекладача, яка базується на інтегральній системі мовної підготовки перекладача, фонових знаннях і вміннях у галузі міжнародних економік двох порівнювальних культур.

Під час доперекладацького аналізу було виявлено, що терміни-композиції характеризуються полісемічністю і синонімічністю. Водночас логіко-семантичні процеси імплікації, експлікації, інкорпорації, диверсифікації і компресії семантичної структури німецьких економічних термінів створюють певні перекладацькі труднощі на шляху отримання якісного трансляту.

До того ж з'ясовано, що у семантичних структурах німецьких термінологічних одиниць полісемічність і синонімічність може реалізуватися синхронно. Тому прийняття перекладацьких рішень ускладнюється двома чинниками: пошуком ситуативного відповідника, з одного боку поміж полісемічних, з іншого – поміж синонімічних варіантів.

Терміни-англіцизми та терміни-франкофони характеризуються також комюлятивністю семантичної структури, латентністю вираження фахового змісту.

Дослідження семантики термінів для позначення процесів міжнародного бізнесу доповнює уявлення про їх семантичний потенціал та його реалізацію учасниками міжкультурного трансферу в сфері міжнародної економіки. На основі отриманих результатів відкриваються перспективи дослідження семантики термінологічних одиниць галузі міжнародного права в якості об'єктів теорії та практики перекладу.

Ключові слова: термінологія міжнародного бізнесу, латентність семантичної структури, семантична диверсифікація, доперекладацький аналіз, перекладацька компетентність, способи перекладу.

Актуальність. Однією із актуальних проблем сучасної теорії і практики перекладу є дослідження процесу відтворення семантики термінологічних одиниць різних галузей економічної діяльності іноземною мовою. Варта уваги проблема співвідношення екстра- та інтралінгвістичних факторів у діяльності перекладача фахової літератури, зайнятого у сфері міжнародного бізнесу. На етапі доперекладацького аналізу виявляються релевантні для перекладу міжмовні семантичні розбіжності, які, в свою чергу, породжують низку перекладацьких труднощів когнітивно-понятійного характеру у сфері міжкультурної фахової комунікації. Виявлення причин і наслідків такого змісту перекладацьких проблем дозволить розширити методичну базу для підготовки перекладача фахової літератури у різних економічних галузях, зокрема у міжнародному бізнесі.

Аналіз останніх досліджень і

публікацій. Семантика фахової термінології була і залишається об'єктом дослідження у лінгвістичних працях українських провідних германістів Т. Р. Кияка, В. І. Карабана, А. М. Науменко, О. Д. Огуя, О. М. Шаблій, в рамках яких дедалі частіше номінативний процес стає відправним пунктом систематичного зв'язку різних термінологічних підсистем, що вказує на їх семантичне взаємопроникнення і, як результат – взаємозбагачення. Неодноразово в поле зору цих дослідників потрапляли критерії визначення термінологічних міжмовних еквівалентів, пошук яких супроводжується певними труднощами понятійного плану.

Не залишаються поза увагою також і завдання дослідження семантики фахових англійських термінів у наукових працях російських лінгвістів В. Н. Комісарова, Л. К. Латышева, Б. Н. Климзо з точки зору їх відтворення засобами російської мови. Разом

розглядалася проблема семантичної латентності змісту фахових термінів з огляду на здійснення міжкультурного трансферу.

Заслужують уваги також наукові праці німецьких германістів К. Норд і Р. Штолце, присвячені проблемам комюлятивності семантики різногалузевих німецьких термінів.

Незважаючи на суттєві досягнення у вивченні терміносистем різних іноземних мов залишаються недостатньо дослідженими проблеми порівняльного аналізу фахової термінології окремих сфер міжнародної діяльності з огляду здійснення її перекладу рідною мовою.

Мета дослідження. Метою статті є дослідження специфіки відтворення семантики німецьких економічних термінів міжнародного бізнесу адекватними засобами української мови, вибір яких детермінується формальними і семантичними розбіжностями у вираженні та використанні економічних знань в порівнювальних німецькій і українських мовних спільнотах.

Матеріали і методи дослідження. Матеріалом для дослідження слугував масив спеціальних німецьких термінів галузі міжнародного бізнесу, а саме терміни, завдяки яким виражаються митні операції, процеси міжнародної торгівлі, страхування та оподаткування. У рамках здійснення міжкультурного трансферу виникають різнопланові проблеми перекладу змісту таких понять українською мовою. Для виявлення семантичних особливостей відтворення цих термінів українською мовою були застосовані метод порівняльного аналізу, трансформаційний метод і власне доперекладацький аналіз тексту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Безперечно, способи вираження семантики термінів у споріднених і неспоріднених мовах не можуть бути аналогічними. Якщо формальні і семантичні характеристики термінологічних одиниць двох порівнювальних мов не збігаються, то такі терміни не мають статусу прямих еквівалентів. Проте вони можуть корелювати як семантичні відповідники. З точки зору перекладацького процесу, при відсутності рівноцінного еквівалента, застосовується калькування або описовий переклад таких мовних одиниць [1, с. 83].

Однак використання власне перекладацьких способів, прийомів не забезпечує створення якісного перекладацького продукту. Обов'язковою умовою здійснення адекватного перекладу залишається здатність перекладача використовувати комбінацію інтра- та екстралінгвістичних знань і вмінь, на базі яких формується його перекладацька компетентність [2, 3, 7, 8]. Вона, в свою чергу, дозволяє точно відтворювати виражену іноземною мовою фахову

інформацію рідною мовою. Відтворення семантичного потенціалу фахової термінології здійснюється не тільки на основі контексту, але й у використанні перекладачем фонових знань і модальності як специфічних способів бачення сутності явищ [3, с. 45; 4, с. 56].

Опираючись на фундаментальні аспекти перекладацького процесу постає завдання – дослідити специфіку перекладу німецьких економічних термінів галузі міжнародного бізнесу українською мовою, залучаючи до перекладацького аналізу терміни з таких сфер міжнародної економічної діяльності як митні операції, міжнародна торгівля, оподаткування, страхування тощо. Відтворення німецької термінології такої тематики українською мовою супроводжується певними перекладацькими труднощами.

До таких перекладацьких труднощів передовсім проблема рівня кваліфікації перекладача. Під цим слід розуміти, що може виникнути перекладацька ситуація, в якій перекладач не здатен розпізнати фахові стійкі вирази або семантично складні терміни у текстах економічної тематики і, як наслідок, не може відтворити значення фахових термінів українською мовою. З іншого боку, виникає проблема у адресатів, які, зрештою, можуть не мати фонових знань у сфері міжнародної економічної діяльності або стикаються з проблемою недостатнього обсягу спеціальних знань. Тому вони виникають перекладацькі ситуації часткового або неповного нерозуміння змісту перекладених фахових текстів, оскільки в трансляті використовується достатньо велика кількість спеціальної економічної термінології на кшталт *Zollkartell* – *картельна угода про міждержавні розрахунки при здійсненні митних операцій*, *Freiliste* – *перелік товарів для безмитного ввезення в рамках ЄС*.

Особливістю текстів міжнародної економічної діяльності є частотність використання іменників-термінів, що скеровує увагу комунікантів на предмети та обставини, які є об'єктами обговорення в економічній літературі. Інтенсивність вживання іменників та концентрація ад'єктивних одиниць в економічних текстах дає нам підставу називати цей стиль статичним. Адже, за допомогою прикметників можуть бути виражені якості економічних об'єктів і внутрішні міжнародні економічні процеси. Такі стилістичні особливості функціонування німецьких економічних послугують певним орієнтиром у здійсненні якісного фахового перекладу.

Однак власне попередній, фрагментарний стилістичний аналіз вживання німецьких економічних термінів досліджуваної тематики не дає повної картини для ідентифікації низки перекладацьких труднощів, які можуть бути

іманентно притаманні перекладацькій діяльності, оскільки кінцевий перекладацький продукт з'являється у формі осмисленого інформаційного семантичного фокусу. Передусім варті уваги семантичні явища полісемії, синонімії, омонімії і супроводжуючі їх логіко-семантичні процеси імплікації, експлікації, інкорпорації, диверсифікації і компресії семантичної структури німецьких економічних термінів. Ось чому виникає необхідність у дослідженні ролі цих семантичних явищ при реалізації трансферу [7, 8].

Для здійснення доперекладацького аналізу семантики релевантних термінологічних одиниць потрібно провести відбір німецької економічної термінології міжнародного бізнесу, релевантної з точки зору перекладацької теорії та практики. Наступним кроком може бути порівняння семантичних структур німецьких економічних термінів і семантичних структур їх українських відповідників, яке базується на контрастивності явищ у різних мовних культурах [1, 4, 5]. У такий спосіб ідентифікуються семантичні розбіжності у способах вираження релевантного змісту в мові оригіналу і мові перекладу.

Поширеним семантичним процесом, який можна дослідити як об'єкт перекладацької теорії, є полісемія термінів. Попередній порівняльний аналіз семантичної структури економічних термінів міжнародного бізнесу німецької і української мов свідчить про різний ступінь реалізації полісемії у термінах економічної тематики. Серед них розрізняють економічні терміни, за допомогою яких позначаються декілька різних процесів міжнародної економічної діяльності, що можуть виражатися як іменниками, так і дієслівними словосполученням, наприклад:

Zoll – 1. *Мито*; 2. *митний тариф*; 3. *митниця*. *Gestellung* – 1. *поставка, доставка*; 2. *пред'явлення товару для митного контролю*. *Ausfuhrposten* – 1. *стаття експорту*; 2. *партия експортного товару*

Lloyd's – *Ллойдс* 1. *міжнародний ринок страхування*; 2. *страхове об'єднання*; 3. *регістр Ллойда*; 4. *світовий центр інформації про мореплавання*; 5. *система страхових брокерів і андеррайтерів, які пов'язані з корпорацією Лллойда*.

Здійснюючи порівняльний аналіз семантичних структур економічних термінів німецької і української мов було з'ясовано, що у семантичних структурах німецьких економічних термінів потенційно імплікуються релевантні значення, експлікація яких у мові перекладу можлива тільки на основі контексту, тобто синтаксично. При перекладі на українську мову ці значення відтворюються словосполученням або навіть реченням. Слушним зауваженням може

бути те, що українська мова не тяжіє до утворення композитів. Характерною особливістю є те, що формою фіксації терміну в системі українській мові є словосполучення або речення, за допомогою якого і здійснюється переклад. Помітною може бути ситуація, коли при відтворенні семантики німецьких економічних термінів відбувається експлікація прихованої семантики шляхом семантичної диверсифікації. У такому випадку йдеться про описовий переклад. Крім того, перекладацька процедура ускладнюється пошуком українського семантичного відповідника в полісемічному просторі на основі інтра- і екстралінгвістичних факторів реалізації міжкультурного трансфера.

В лексичній підсистемі німецької мови зафіксовані також економічні терміни з високим ступенем непрозорості семантичної структури, експлікація якої вимагає більших інтелектуальних зусиль учасників перекладацького процесу, наприклад:

1. *Überfremdung* – *проникнення іноземного капіталу*. 2. *Transfrigoroute* – *міжнародне об'єднання підприємств для перевезення вантажів, які швидко псуються*. 3. *Fazilität* – *спеціалізоване кредитне відділення Міжнародного валютного фонду, фонд із надання допомоги*.

Як правило, такі терміни репрезентовані у спеціальних словниках з тлумаченням їх значень або калькою. У такий перекладацькій ситуації письмовий або усний перекладач наштовхується на труднощі вибору відповідника залежно від статусу адресата. Якщо адресат – фахівець з економічної галузі, можна застосовувати калькування. За умови здійснення перекладу для пересічних осіб доцільним є описовий переклад.

До наступної групи належать німецькі економічні терміни, у семантичній структурі яких присутні певні опорні сигнали у формі складових, наявність яких допомагає перекладачу сконцентруватися на сприйнятті і розумінні вираженого мовцем змісту, наприклад:

1. *Umsatzvergütung* – *повернення податку з обігу на експортні товари*. 2. *Kapitalschutzabkommen* – *угода про гарантії, які надаються іноземним інвесторам*. 3. *Zollfreiheit genießen* – *користуватися правом на звільнення від митного оподаткування*.

Приховані семантичні маркери таких термінів потребують доступу до їх розуміння через конкретні фонові знання у міжнародному бізнесі. На нашу думку, вони завжди будуть надійним помічником у прийнятті адекватного перекладацького рішення. Безсумнівно, не виключається використання, за необхідністю, і спеціальної довідкової літератури, яка послугує

редагуванню первинного варіанту перекладу.

Існує масив німецьких економічних термінів у сфері міжнародної економічної діяльності з обмеженнями у використанні, оскільки вони активно застосовуються у вузькому колі спеціалістів цієї галузі. В якості прикладів можуть бути такі терміни-композиції:

Kollisionsklausel – умова про відповідальність страхувальника за збитки застрахованого судна на випадок зіткнення. *Ramboursement* – рамбурська операція (операція, при якій оплата товару здійснюється банком, який за дорученням імпортера здійснює платіж після пред'явлення експортером документів на відвантаження товарів).

Формою системної презентації таких термінів є складні іменники (композиції), які є домінантою у загальному масиві економічних термінів міжнародного бізнесу. Переклад термінів-композицій цієї тематики може ускладнюватися також частковою транспарентністю семантичної структури. Відтворення семантичної структури цих термінів засобами української мови здійснюється підрядним реченням, тобто використовується описовий спосіб перекладу. Вибір прийому такого способу перекладу вважається доцільним, він дозволяє передавати інформацію широкому колу адресатів, які задіяні в даній економічній сфері. В такій ситуації до перекладачів висувають особливі вимоги щодо точності відтворення економічних процесів у мові перекладу. З огляду на такі обставини, перекладач, завдяки своїй високій фаховій підготовці у галузі міжнародної економіки, може успішно здійснювати перекладацький трансфер, враховуючи фактор замовника.

Німецькомовна фахова комунікація характеризується також високою частотністю використання іншомовних фахових запозичень – лексичних одиниць із латинської, грецької, англійської і французької мов, які, безперечно, спрощують здійснення фахової комунікації у сфері міжнародного бізнесу [1].

Аналізуючи економічні термінологічні одиниці міжнародного бізнесу, які зафіксовані у фахових словниках німецької мови, можна стверджувати, що у німецькій фаховій мові наглядно представлений масив економічних термінів-франкофонів і термінів-англіцизмів, семантичні структури яких можуть бути досліджені в плані їх відтворення українською мовою. Прикладами таких термінів можуть бути такі лексичні одиниці:

I. 1. *Carnet (de passages)* – документи на автомобіль для транзитного перетину державного кордону. 2. *Carnet-ATA* – універсальна митна декларація для транзитних вантажів. 3. *Carnet-TIR* – єдина декларація для транзиту вантажів (для автомобільних і

контейнерних перевезень);

II. 1. *cif sound lended* – сиф, включаючи витрати на відвантаження товару із судна і доставка його на причал порту призначення. 2. *cif sound delivered* – сиф, відповідальність продавця за погіршення якості товару пі час транспортування до порту призначення.

Досліджувані економічні терміни англійського і французького походження потрапили у німецькомовний економічний простір і закріпилися у свідомості німецьких спеціалістів у різних галузях міжнародної економіки і стали звичайною реальністю німецького соціуму. З одного боку, у високій мірі семантично заряджені досліджувані терміни потребують особливої уваги з боку перекладачів, які повинні чітко розуміти процеси здійснення складних економічних операцій. З іншого, перекладаючи такі терміни, потрібно чітко усвідомити, що існують певні групи адресатів, отримувачів перекладеної економічної інформації. Особами в ролі отримувачів фахової інформації можуть бути висококваліфіковані спеціалісти в різних галузях міжнародного бізнесу, зокрема у банківській справі, торгівлі тощо.

Під час доперекладацького аналізу було з'ясовано, що лінгвостилістичними релевантними ознаками термінів-англіцизмів і термінів-франкофонів є кумулятивність семантичної структури, латентність вираження фахового змісту, синонімічність, які очевидно викликають певні семантичні труднощі при їх відтворенні засобами української мови.

Результати дослідження. Здійснюючи доперекладацький аналіз семантики німецьких термінологічних одиниць міжнародного бізнесу було з'ясовано, що такі терміни характеризуються ускладненою логіко-семантичною структурою, яка виражається латентно і викликає понятійні труднощі з боку учасників перекладацького процесу. Виходячи з цього, перекладач фахової літератури повинен вибудувати гнучку систему адекватних перекладацьких засобів, прийомів, які у їх системному зв'язку створюють передумови для досягнення перекладацьких цілей.

Висновки і перспективи. Дослідження семантики термінів для позначення процесів міжнародного бізнесу доповнює уявлення про їх семантичний потенціал та його реалізацію учасниками міжкультурного трансферу у сфері міжнародної економіки. На основі отриманих результатів відкриваються перспективи дослідження семантики термінологічних одиниць, за допомогою яких можуть відображатися правові засади організації сучасного міжнародного багатоаспектного бізнесу. Семантична атракційність таких термінів може бути предметом дослідження теорії і практики перекладу.

Список використаних джерел

1. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури: лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі. Вінниця: Нова Книга, 2001. 576 с.
2. Кияк Т. Р., Науменко А. М., Огуй О. Д. Теорія і практика перекладу (німецька мова). Вінниця: Нова Книга, 2006. 592 с.
3. Климзо Б. Н. Ремесло технического перевода. М.: «Р Валент», 2003. 288 с.
4. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение: учебное пособие. М.: ЭТС, 2002. 421 с.
5. Латышев Л. К. Технология перевода. М.: НВИ – ТЕЗАУРУС, 2000. 278 с.
6. Шаблій О. А. Німецько-український юридичний переклад: методологія, проблеми, перспективи: [монографія]. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2012. 320 с.
7. Stolze R. Die Fachübersetzung: eine Einführung. Tübingen: Narr, 1999. 278.
8. Nord Chr. Einführung in das funktionale Übersetzen. Tübingen: France, 1993. 315 s.

References

1. Karaban, V. I. (2001). Pereklad anhlivs'koyi naukovoї i tekhnichnoyi literatury: leksychni, terminolohichni ta zhanrovo-stylistychni trudnoshchi. [Translation of English scientific and

technical literature: lexical, terminological and genre-stylistic difficulties]. Vinnytsia: New Book, 576.

2. Kyiak, T. R., Naumenko, A. M., Oguay, O. D. (2006). Teoriya i praktyka perekladu (nimets'ka mova). [Theory and practice of translation (German language)] Vinnytsia: New Book, 592.

3. Klymzo, B. N. (2003) Remeslo tekhnicheskoho perevoda. [Craft of technical translation]. M.: R Valent, 288.

4. Komyssarov, V. N. (2002) Sovremennoe perevodovedeniye: uchebnoye posobyie [Contemporary translation: a tutorial]. M.: ÉTS, 421.

5. Latyshev, L. K. (2000) Tekhnolohyya perevoda. [Technology of translation] M.: NVI – THESAURUS, 278

6. Shabliy, O. A. (2012) Nimets'ko-ukrayins'kyy yurydychnyy pereklad: metodolohiya, problemy, perspektyvy: monohrafiya. [German-Ukrainian legal translation: methodology, problems, prospects: monograph]. Nizhyn: Publisher PP Lysenko M. M., 320.

7. Stolze, R. (1999). Die Fachübersetzung: eine Einführung. [The specialist translation: an introduction]. Tübingen: Narr, 278.

8. Nord, Chr. (1993). Einführung in das funktionale Übersetzen. [Introduction to functional translation]. Tübingen: France, 315

TRANSLATION PECULIARITIES OF GERMAN ECONOMIC TERMINOLOGY OF INTERNATIONAL BUSINESS FIELD INTO UKRAINIAN

O. V. Artyomtsev

Abstract. *The article discusses the problems of reproducing German economic terminology of the copper business by means of the Ukrainian language. A prerequisite for the implementation of adequate translation is the professional competence of the translator, which is based on the integrated system of language training of the translator and background knowledge and skills in the field of international economies of two comparing cultures.*

In the course of the pre-translation analysis, it was found that the timing of the composite is characterized by polysemicity and synonymism. At the same time, their accompanying logic-semantic processes of implication, explication, incorporation, diversification and compression of the semantic structure of German economic terms create certain translation difficulties on the way to obtaining a high-quality translation.

In addition, the article found that in the semantic structures of German terminological units, polysemy and synonymy can be realized synchronously. Therefore, translation decisions are complicated by two factors: the search for a situational counterpart, on the one hand between polysemous, and on the other - between synonymous variants.

Terms-anglicisms and terms – francophones are also characterized by the cumulative semantic structure, the latency of expression of professional content. The translator is required, by combining the actual language and professional skills in the field of international economics, to solve the problem of adequate translation of terminological units with a complex semantic structure.

The study of the semantics of terms to denote the processes of international business complements the idea of their semantic potential and its implementation by participants in intercultural transfer in the field of international economics. Based on the results, the prospects of studying the semantics of terminological units are opened, which can reflect the legal basis of modern international multifaceted business, given the actual semantic attractiveness of terms and determine adequate ways to reproduce them by means of the Ukrainian language.

Keywords: *terminology of international business, latency of semantic structure, semantic diversification, pre-translation analysis, translation competence, translation methods.*